

Tárgy: Belpolitikai helyzetkép

Fenti tárgyban 62/pol. szám alatt felterjesztett legutóbbi jelentésem óta a francia belpolitikában súlyos viharok zajlottak le, és komoly eltolódások következtek be. Mivel a jelenlegi helyzet értékelése szempontjából elkerülhetetlenül szükséges, az alábbiakban időrendi sorrendben ismertetem azon eseményeket és kérdéseket, amelyek körül a küzdelem esetenként kifejlődött és amely a jelenlegi helyzet kialakítását eredményezte.

A Schuman-kormány első komoly nehézsége május közepe óta két belpolitikai kérdéssel kapcsolatban merült fel. Az egyik volt a Mayer-terv értelmében keresztül viendő drasztikus takarékosági rendszabályok keretében tervbe vett 150 000 állami tisztviselő elbocsátása az állami szolgálatból. A második a francia egyházi iskolák állami szubvencionálásának kérdése.

Mindkét kérdéssel szemben a kommunista párt érthetően a legélesebb harcot folytatta, a De Gaulle körül csoportosult jobboldali ellenzék viszont határozatlan álláspontra helyezkedett. A kormány nehézsége a két kérdéssel kapcsolatban nem is annyira az ellenzék, mint inkább a kormánykoalíción belül mutatkozó ellentétek következtében robbant ki.

A tisztviselők elbocsátásának kérdésében a koalíció összes pártjai magatartásán érezhető volt a tervezett intézkedés aszociális és igazságtalan voltától való félelem. Mégis az SFIO volt az, amely ellene legélesebben szállott síkra, mert szavazóinak egy része éppen ebből a rétegből rekrutálódik. Ugyancsak az SFIO ellenezte élesen az egyházi iskolák szubvenciójának megszüntetését is, amelyet viszont az MRP katolikus vonala teljes erővel támogatott. Ebben az utóbbi kérdésben hosszú idő óta először szavazott ismét együtt a kommunista párttal.

A harc a kormánykoalíción belül mindkét kérdésben rendkívül éles volt, és ismételtén úgy látszott, hogy az SFIO ellenállása következtében a koalíció felborulására és a kormány bukására fog vezetni. Úgy Schuman, mint René Mayer a parlamenti és pártközi taktikázások és intrikák teljes klaviatúráját végigjátszották helyzetük megmentésére. Végül mégis engedni voltak kénytelenek, és mindkét kérdésben kompromisszumos megoldás jött létre. Az állami tisztviselők elbocsátását illetőleg még e kompromisszumos megoldás végrehajtását is elodázták, úgyhogy az egész javaslat megbukottnak mondható. Az iskolák szubvenciójának kérdésére külön jelentésben részletesen is kitérek, úgyhogy ezt itt külön nem is ismertetem.

Hogy a Schuman-kormány a fenti két kérdés körül keletkezett viharok és ellentétek gyűrűjéből ki tudta magát menteni, azt végeredményben annak köszönhetné, hogy időközben a francia parlament és közvélemény teljes figyelme a németkérdés és az ezzel kapcsolatban június elején Londonban történt megállapodások felé irányult. Londonban az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország és a Benelux államok között már hosszabb idő óta húzódó tárgyalások folytak a nyugat-németországi kérdés megoldásával kapcsolatban. E tárgyalások menetéről, amelyek a francia külpolitika legkényesebb és legfájóbb pontját érintették, mint utólag kiderült, Bidault külügyminiszter, illetve Schuman miniszterelnök nem tájékoztatták megfelelően sem a francia parlamentet, sem pedig a közvéleményt. Ennek következtében midőn Londonban létrejöttek a végleges megállapodások és azokat, bár nem mint határozatokat, de mint „ajánlásokat (recommandations)” Bidault elfogadásra terjesztette a parlament elé, a háború befejezése óta egyedülálló vihar robbant ki, úgy a nemzetgyűlésben, amelyre francia közvélemény is a legérzékenyebben reagált [sic!].

A londoni megállapodások három alapvető kérdés körül csoportosultak. Az első, a nyugatnémet állam „alkotmánya”, a második a Ruhr-vidék és a német ipari termelés ellenőrzése, a harmadik a francia biztonság kérdése. Tagadhatatlan tény, hogy a francia delegáció ellenállása következtében a londoni megállapodások az eredeti amerikai-angol javaslatot mindhárom kérdéscsoportra nézve jelentősen mérsékeltek. Így az amerikaiak a németországi általános választásokat már folyó évi augusztus 1-je előtt akarták megtartani, az ideiglenes kormányt közvetlen a választások után, szeptember 15-e előtt létrehozni, és az alkotmányozó nemzetgyűlés összeülését legkésőbb november elejére tervezték. A francia álláspontnak tett komoly engedmény volt tehát, amely szerint az elfogadott megállapodások értelmében a német kormány megalakulására csak az alkotmányozó nemzetgyűlés összeülése után fog sor kerülni. Ugyancsak a francia delegáció kérésére fogadták el Londonban azt a megoldást, hogy az egyes federatív német államokra bízta a nemzetgyűlési választások megejtésének módját. A legnagyobb sikert a francia delegáció mégis a Ruhr-kérdésben könyvelhette el. Az eredeti angol-amerikai álláspont ugyanis az volt, hogy a Ruhr-vidék ellenőrzésére a megszállás befejezése előtt nincs szükség, sőt a megszállás után is csak az esetben, ha az ellenőrzés egész Németországra, főleg a sziléziai bányavidékre is kiterjed. Ezzel szemben francia kívánságra mégis elhatárolták a Ruhr-vidék azonnali ellenőrzését. Viszont az ellenőrző bizottságban Anglia, Amerika, Franciaország 3-3 és a Benelux országok összesen 3 tagjával szemben helyet engedélyeztek 3 német tag számára is.

Az új német állam politikai szervezete és a Ruhr-kérdésben tehát Franciaország komoly engedményeket kapott. Ezzel szemben nem kapott semmiféle garanciát a német jóvátétel kérdésében és végül, ami a legfontosabb a francia biztonság kérdésében. Nem kapott biztonsági garanciát sem gazdasági, sem politikai vonalon.

Gazdasági vonalon a londoni megállapodásokból, de még inkább az amerikai politikanak épp Londonban megnyilvánult általános tendenciájából kétségtől kitűnt, hogy az amerikai tőke elsősorban a német ipart akarja megerősíteni és talpra állítani. Franciaország gazdasági megsegítése csupán másodrangú kérdés. A Marshall-terv igazi célja is kiderült: elsősorban Németország gazdasági talpra állítása. Viszont Franciaország maga is részese lévén a Marshall-segítségnek, még csak fel sem léphet, még csak védekezni sem fog tudni, az európai piacon újra megjelenő évszázados ellenfelével szemben.

Politikai vonalon a francia közvélemény által várt garancia szintén elmaradt. Amerika ugyanis, ha Oroszországgal szemben hajlandónak mutatkozott gyakorlati értékkel alig bír, de legalább elvi jelentőségű támogatást nyújtani Franciaország és a nyugati blokk számára, Németországgal szemben azonban mindenféle garanciát kereken elutasított.

A londoni megállapodások fent vázolt mérlege után érthető, hogy Bidault-t a francia Nemzetgyűlés és közvélemény jejes hidegséggel fogadta, amidőn a londoni megállapodások ratifikálását kérte a parlamenttől. A felháborodást még növelte az a tény, amint arra már fentebb rámutattam, hogy a kormány a londoni tárgyalásokat ködbe burkolta, és az ott hozott határozatok teljesen meglepetésszerűen érték az országot. Nemcsak a Parlamentben, de még a kormánykoalícióban is oly nagy volt a felháborodás, hogy a legkomolyabban számoltak Bidault külügyminiszter, sőt esetleg az egész kormány bukásával. Az elégedetlenség főleg a külügyminiszterrel szemben nyilvánult meg, akinek egész külpolitikájára, amelyet a felszabadulás óta folytatott, most derült csak igazán fény, most mutatkozott be teljes mértékben annak eredménytelen volta és csődje. Bebizonyosodott ugyanis, hogy Franciaországnak nem származott semmi haszna abból, hogy feladta azt a még De Gaulle által kezdeményezett külpolitikai vonalat, amely a Szovjet-Oroszországgal való szoros jó viszony fenntartásával középutat keresett, és amely Franciaor-

szágnak mint közvetítőnek és mint a keleti és nyugati blokkal egyaránt jó kapcsolatban álló hatalomnak elsőrangú és konstruktív szerepet biztosított volna a világpolitikában. Bidault ezt a vonalat és pozíciót feladta, teljesen elrontotta a viszonyt Franciaország és Szovjet-Oroszország, valamint a kelet-európai államok között, éspedig anélkül, hogy az amerikai támogatást kellőképpen ki tudta volna használni. E politikájával Bidault nemcsak a baloldalt idegenítette el magától, de még a kormánykoalíció jobboldalát is, amely éppen azt vetette szemére, hogy az amerikai külpolitikát nem tudta a francia érdekek számára megnyerni, sőt a londoni tárgyalások alkalmával az amerikai delegációt is maga ellen hangolta. A külügyminiszter expozéját és magyarázatát a londoni megállapodásokkal kapcsolatba ilyen körülmények között még a kormánykoalíció is teljesen hidegen fogadta. Az SFIO köreiből olyan ellenállás nyilvánult meg, hogy amint fentebb is jeleztem, politikai megfigyelők biztosra vették Bidault, sőt esetleg Schuman bukását is. A külügyminiszter utódjául az ambiciózus pénzügyminisztert, René Mayert emlegették. Ez az utóbbi megoldás most háttérbe szorult, és újabban Paul Reynaud-t emlegetik Bidault helyébe. Hogy Bidault nagy üggyel-bajjal mégis ki tudott kerülni a csávából, azt több bel- és külpolitikai intervenciónak köszönhetette.

Belpolitikai vonatkozásban legfontosabb szerepet játszott De Gaulle állásfoglalása. A tábornok ugyanis a legélesebb formában szállott szembe a londoni megállapodásokkal, és párhíveitől azok elvetését követelte. Mivel hasonló álláspontra helyezkedett a kommunista párt is, a szélsőjobb és szélső baloldali ellenzék egy nevezőre került és a legkomolyabban fenyegette a kormánykoalíció parlamenti többségét. E helyzetet kihasználta Schuman miniszterelnök, magához kérte Leon Blumot és kijelentette előtte, hogy Bidault bukása esetén ő is le fog mondani. Lemondása viszont majdnem elkerülhetetlenné tette volna De Gaulle hatalomra jutását. E körülmény készítette arra Blumot, hogy az SFIO vezetőségének a londoni határozatok elfogadását ajánlja.

Belpolitikai szempontból e vonatkozásban fontos szerepet játszottak még a Clermont Ferrand-i események. Amint erre egyidejűleg felterjesztett 85/pol.-1948. számú jelentésemben¹ rámutattam, Moch belügyminiszter perfid politikájával ugyanis részben azon hátsó gondolatból robbantotta ki az ottani véres eseményeket, hogy egyrészt a francia közvélemény és a nemzetgyűlés jobboldali elemeit a „kommunista veszéllyel” rémitse, másrészt pedig az ország figyelmét legalább részben elterelje a londoni megállapodások kérdéséről.

Külpolitikai vonatkozásban segítségére jött Bidault-nak és Schumannak az amerikai és angol politika és sajtó pressziója Franciaországra. A két nagyhatalom ugyanis mindenféle formában igyekezett a francia politikai köröket és a közvéleményt meggyőzni arról, hogy a londoni megállapodások elfogadása mennyire létérdeke Franciaországnak, és hogy azok esetleges elvetése a nyugati blokk felbomlására és Franciaország teljes izolálására vezetne. A szocialistákat az angol Morgan Philips is erősen rábeszélte a londoni határozatok elfogadására. E célból a parlamenti tárgyalások előtt külön Párizsba utazott.

Ilyen körülmények között a kormánykoalíció egérfogóba kerülve, kénytelen-kelletlen a londoni megállapodások elfogadása mellett döntött.

A június 17-i szavazás alkalmával a kormány 296 szavazattal 287 ellenében „többséget” kapott. Ez volt a legrosszabb szavazási eredmény, amelyet a Schuman-kormány fennállása óta elkönyvelt. Még a csekély szótöbbséget is csupán Paul Reynaud-nak az utolsó percben történt ékesszóló intervenciójának köszönhetette. Még így is csak azon feltétellel szavazta meg a Nemzetgyűlés a londoni „ajánlások” elfogadását, hogy egyidejűleg felszólította a kormányt, igyekezzen a végrehajtásnál odahatni, hogy a francia álláspontnak megfelelő változtatások érvényesüljenek.²

Schuman és ezzel együtt Bidault is nagy nehézségek árán győztek ugyan, de győzelmük vereséggel ér fel. Pillanatnyilag megmentették helyzetüket, de a francia külpolitika helytelen vonalvezetésével szemben való elégedetlenség oly általános és nyílt formában jelentkezett, hogy a külügyminiszter, sőt a miniszterelnök helyzete is gyengébb ma, mint valaha volt.

Itteni politikai megfigyelők nézete szerint a IIIème Force sohasem volt oly széthúzó és megoszlott, mint most. Az SFIO-t, amelynek keretében mutatkozó bomlási folyamatról külön jelentésben számolok be, már jóformán csak a De Gaulle-tól és kommunistáktól való egyoldalú félelem tartja úgy-ahogy a koalícióban. De még az MRP körében is megindult a bomlás.

Ez utóbbi köreiben ugyanolyan jelenségek észlelhetők, mint az SFIO-nál, vagyis a szélsőjobb és szélső baloldal felé való polarizációs folyamat. Bizalmas értesülesem szerint a párthoz tartozó nagykapitalisták köreiben – mint pl. a Schneider Creuzot konzern – igen komoly aggályok merültek fel a német gazdasági talpra állás várható következményeivel szemben. Ez aggályokat nem oszlatja el a Marshall-terv által nyújtandó segítség, sőt bizonyos francia ipari vonatkozásokban még növeli a nehézségeket, mivel az amerikai áru beözönlése hallatlan konkurenciát jelent a francia iparcikkek számára. Ennek tudható be, hogy a francia kommunista párttól nyert megbízható értesülesem szerint több ipari konzern vezetősége a gyáruk kommunista munkássága felé igyekszik kapcsolatot teremteni, és támasztékot találni az amerikai kapitalista imperializmussal szemben (Teitgen hadügyminiszter fivére is ezek között van).

De Gaulle, mint a francia nagykapitalisták igazi képviselője és támogatója, e folyamatot előre látta, és ezért foglalt állást legelősebben a londoni megállapodások és Németország gazdasági talpra állása ellen. Ezen állásfoglalásával pillanatnyilag szembekerült az amerikai politikával. Viszont a francia politikai és kapitalista gazdasági körök beállítottságának ismeretében vállalta a kockázatot, ami pozícióját határozottan erősítette belpolitikai téren. A tábornok nyilván arra számít, hogy állásfoglalásának eredményeképp meg fogja nyerni az októberben tartandó községi választásokat, és ezek tömegbázisa alapján ki fogja erőszakolni az általános választásokat is.

Ami a kommunista párt helyzetét illeti, kétségtelen, hogy a londoni határozatokkal szemben való legelősebb állásfoglalása és a troisième force bomlása helyzetét rendkívül megerősítette. Úgy az SFIO, de mint fentebb említettem még az MRP köreiből is komoly közeledési kísérletek történtek feléje. A Clermont Ferrand-i véres események pedig a francia munkásságnak hozzá való töretlen hűségét bizonyította a napnál világosabban.

Ezzel szemben a Kominform legutóbbi állásfoglalása a jugoszláv kommunista párt krízisével kapcsolatban sok támadásra adott alkalmat a francia jobboldal részéről vele szemben. Teljes mértékben kilovagolták ugyanis a Kominformnak a kulákok hatalmának megtörésére irányuló és a mezőgazdasági termelés kollektív megszervezésének kérdésében elfoglalt álláspontját, szembe állítva vele a francia paraszt ragaszkodását a földtulajdonhoz. Kétségtelen, hogy ez érvelés a francia nagyparasztok körében nem marad hatástalan.³

Összegezve a francia belpolitika fejlődésének eredményét, a jelenlegi helyzetet azal jellemezhetem, hogy a troisième force végleges felmorzsolódása, illetve szétesése úgy látszik megindult. Schuman miniszterelnök bizalmas értesülesem szerint tisztában lévén gyenge pozíciójával szinte kétségbeesetten igyekszik azt megmenteni. E célból tárgyalásokat folytat egyidejűleg több irányban is. Legutóbb hosszas bizalmas megbeszélése volt De Gaulle-lal, amelynek eredményéről ugyan részletek nem kerültek napvilágra, de annyi kétségtelennek látszik, hogy közöttük végleges megegyezés nem jött létre. A francia politikának úgy kül-, mint belpolitikai vonatkozásban most teljesen napvi-

lára került eredménytelensége elkerülhetetlenné teszi a belpolitikában bekövetkezendő gyökeres változást. Ha valamilyen időközben bekövetkező külpolitikai esemény ezt nem fogja előbb kirobantani, úgy arra legkésőbb az októberi községi választásokon fog sor kerülni.

MOL XIX-J-1-j 10. doboz 11/a (eredeti)

¹ A Clermont Ferrand-i eseményekkel kapcsolatos hivatkozott jelentést, miután kizárólag a francia belpolitika máshol is említett eseményeivel foglalkozik, nem közöljük.

² Itt Károlyi egy mondatot (a francia nemzetgyűlés határozatáról) a már legépelte tisztázaton törölt.

³ Károlyi talán maga is megütözhette azon, hogy követi jelentésben nyíltan bírálja a Kominform határozatát, s megállapítása enyhítésére hozzáfűzte az utolsó mondatához: „viszont a nagyobb tömegű kisparasztság körében igen kedvező visszhangra talált”, de mikor letisztázva meglátta ezt a nyilvánvaló képtelenséget, tollal áthúzta. A jelentés budapesti olvasója viszont piros tintával kérdőjelet tett e kihagyott félmondat mellé.

500. KÁROLYI MIHÁLY MOLNÁR ERIKHEZ

(Párizs, 1948. július 7.)

Tisztelt Miniszter Úr,
Kedves Barátom,

A szokott forrásból a következő fontos információkat kaptam:

1. Auer visszaérkezett Amerikából, és hozzálátott a párizsi magyar komité megalakításához. Ez a kísérlet hajótörést szenvedett, mert a Vatikán – és állítólag Mindszenty – támogatását élvező, az argentin vízumokat kiutaló és az IRO-val bizalmi viszonyt fenntartó Gácsér Lajos pap nem volt hajlandó a komitéban részt venni. A pap most külön komité összeállításán és egy párizsi magyar egyesület megalakításán fáradozik. Azonban neki is nehézségei vannak, mert a liberálisabb elemek – Dessewffy, Marsovszky Miklós stb., akik a két tábor között ingadoznak – megnehezíteltek rá az Ausztriában tartózkodó és most néhány napig Párizsban időző Farkas Ferenc tábornok bevonása miatt. Farkast már túlságosan jobboldalinak tartják. Gácsér azzal védekezett, hogy Farkas csak katonai védnöke volt a komiténak, de ez nem használt.

2. Ugyanakkor Auer és Sulyok tárgyalásokat kezdtek a Quai d'Orsay egyik főtisztviselőjével – valószínűleg Chauvellaal –, hogy egy négytagú komitét – Peyer, Sulyok, Kovács Imre, Auer – alakítsanak, s ez a komité megalakulása után a Quai d'Orsay beleegyezésével deklarációt bocsát ki. Kiderült azután, hogy Sulyok becsapta Auert, és a tárgyalásokat a háta megett folytatta, majd az egészet dezavualta azzal, hogy a komité négy tagja közül kettő már nem jöhet számításba. Ennek oka az volt, hogy közben hírt kapott a Montgomery volt budapesti amerikai követ által életre hívandó komité megalakításának előkészületeiről. Ennek a komiténak csak a legnagyobbak lesznek tagjai: Nagy Ferenc, Varga Béla, Pfeiffer Zoltán, Peyer Károly, Eckhardt Tibor és Sulyok Dezső. Diplomátát nem vettek be, mert akkor nem tudtak volna megállni. Így hát sem Szegedy-Maszák, sem Auer, sem Bakách-Besseney nem lesznek benn a komitéban, csak a pártvezérek, a volt miniszterelnök és a volt házelnök. Ezt a komitét az amerikai kormány pénzzel is támogatni fogja, és *megalakításának hivatalos bejelentését július 15-re jósolják*. Sulyok Dezső két nappal ezelőtt elrepült Amerikába. Auer vérig van sértve, és állítólag éles hangú levelet intézett Sulyokhoz, megbélyegezve annak a politikai bajtársiasság legelemibb követelményeit sértő magatartását.

3. E személyi harcok mögött politikai okok is húzódnak. Auert a legitimisták amerikai lapja, a „Kronika” legutóbb élesen megtámadta. A hírhedt bértollnok, Róbert Oszkár (aki most a legitimistákhoz szegődött) azt írta róla, hogy csehbarát és szemére vetette, hogy